

Umsögn

Sýslumannaráðs

Áform um breytingu á lögum um réttindagæslu fyrir fatlað fólk. Birt í Samráðsgátt 7. nóvember 2023 mál nr. 226/2023

Í áformum um breytingu á lögum um réttindagæslu fyrir fatlað fólk er farið yfir forsögu og tilefni áforma um breytingu á lögum um réttindagæslu fyrir fatlað fólk nr. 88/2011 og farið er yfir hvert sé úrlausnarefnið. Þá kemur fram að talin er þörf á að skerpa á ákvæðum laganna til að treysta á réttarvernd þeirra sem í hlut eiga. Í breytingarlögum er fyrirhugað að skýra ákvæði um hlutverk og heimildir persónulegra talsmanna og um samninga um persónulega talsmenn og eftirlit með þeim og gera breytingar á ákvæðum um sérfræðiteymi og undanþágunefnd V. kafla laganna með það að markmiði að tryggja betur réttvernd fatlaðra einstaklinga sem kunna að vera beittir nauðung eða fjarvöktun.

Í áformum um breytingu á lögum um réttindagæslu fyrir fatlað fólk er gert ráð fyrir að sýslumaður staðfesti val á persónulegum talsmönnum og staðfesti samninga sem gerðir eru við þá.

Í drögum að frumvarp til laga um Mannréttindastofnun Íslands sem birt var í Samráðsgátt 12. júní 2023 mál nr. 110/2023, er í 12. gr. frumvarpsins tilgreint hvaða breytingar verði á öðrum lögum við gildistöku laga um Mannréttindastofnun Íslands. Eru þar meðal annars tilgreindar breytingar á lögum um réttindagæslu fyrir fatlað fólk nr. 88/2011. Í frumvarpinu er gert er ráð fyrir að sýslumaður staðfesti samkomulag það sem fatlaður einstaklingur gerir við talsmann sinn og varðveiti það. Þá segir að sýslumaður skuli halda skrá um persónulega talsmenn og hafa eftirlit með störfum þeirra. Réttindagæslumenn skulu hafa aðgang að skrá sýslumanns yfir persónulega talsmenn. Gert er ráð fyrir að sýslumaður geti, með samþykki hins fatlaða einstaklings, afturkallað umboð persónulegs talsmanns telji hann viðkomandi ekki gegna skyldum sínum gagnvart hinum fatlaða einstaklingi.

Sýslumannaráð telur að umtalsverðar breytingar sé verið að gera á lögum um réttindagæslu fyrir fatlað fólk og að en umfang verkefnis sem flytja á til sýslumanna er óljóst. Í 12. gr. frumvarps um Mannréttindastofnun Íslands segir að sýslumaður skuli halda skrá um persónulega talsmenn og hafa eftirlit með störfum þeirra. Ekki er ljóst hvers konar eftirliti sýslumaður skal sinna eða hvaða heimildir sýslumaður hefur samkvæmt lögum um réttindi fatlaðs fólks eða öðrum lögum til að viðhafa slíkt eftirlit.

Með breytingunum er verið að færa nýtt verkefni til sýslumanna, sem kallar á mannafla og gera þarf breytingar á málakerfi sýslumanna svo unnt sé að halda skrá um persónulega talsmenn. Ekki hefur verið gert mat á áhrifum breytinganna og er nauðsynlegt að það verði gert áður en frumvarp um breytingu á lögum um réttindagæslu fyrir fatlað fólk verði lagt fram. Tryggja þarf og að fjármagn fylgi þeim verkefnum sem færð verða til sýslumanna, bæði hvað varðar mannafla og breytingu á málakerfi.

Að mati Sýslumannaráðs er rétt að fresta gildistöku laganna og leggur til að gildistökunni verði frestað til 1. janúar 2025. Þannig fæst ráðrúm til að meta betur umfang verkefnisins og fjármögnunarþörf þess.

Sýslumannaráð bendir á að nauðsynlegt er að haft verði samráð við sýslumenn við gerð frumvarps til breytinga á lögum um réttindagæslu fyrir fatlað fólk nr. 88/2011 og dómsmálaráðuneytið.

Niðurlag:

Sýslumannaráð er sammála því að verkefnið samrýmist vel hlutverki sýslumanna sem eru yfirlögráðendur og hafa eftirlit samkvæmt lögræðislögum nr. 71/1997, en leggur áherslu á að skilgreina þarf verkefnið betur; til hvers er ætlast af sýslumönnum þegar samningar við persónulega talsmenn eru staðfestir, hvað á að felast í eftirliti með persónulegum talsmönnum og heimildir til að halda uppi slíku eftirliti.